

SUMMARY

Duka M. The notion of «linguosociocultural competence» and the analysis of the methods of its forming in the theory and practice of pedagogy.

The article deals with the retrospective analysis of the approaches to the problem of the effective intercultural dialogue as an open and respectful interaction between individuals, groups and organizations with different cultural backgrounds or world views. The essence of the notion of «linguosociocultural competence» as a complex and multicomponent phenomenon is investigated. The components of linguosociocultural competence, which include sociolinguistic, sociocultural and social subcompetences are systematized. Each of the subcompetences is seen as a set of particular knowledge, skills, awareness and availability to act as a member of effective intercultural communication.

The aims and tasks of forming linguosociocultural competence of students of higher educational institutions are singled out. The main objectives of forming linguosociocultural competence of students of higher educational institutions, who learn English as the specialty are specified. These objectives include showing the understanding of socio-cultural aspects of the English-speaking world, showing knowledge of the customs and culture of the English-speaking world within the topics studied, increasing socio-cultural knowledge and skills, developing strategies for looking at the English-speaking culture from the inside. The necessity of teaching understanding non-verbal signals in the process of forming of linguosociocultural competence is proved. Non-verbal signals are defined as the meaningful movements of a person, including gestures, mimics, pantomimics, changes of personal space, distance, particularities of voice and the specific static details as clothing, style of hairdo, accessories, jewelry, tattoos etc. It is proved that bearing implicit great meaning, those non-verbal signals mentioned should be taken into consideration.

The whole number of non-verbal symbols as the non-verbal behavior of a person expresses psychological states of a person, his/her attitude to the partner and to the situation in which the conversation takes place in general. The problem is that in the Curriculum for English Language Development in Universities and Institutes the problem of forming linguosociocultural competence is stated in general, when the specific tasks, which concern non-verbal signals in the process of communication, are not specified. Thus, the article is aimed at observing the problem of understanding of non-verbal signals in the process of forming linguosociocultural competence.

Key words: *linguosociocultural competence, knowledge, skills, awareness, availability, non-verbal signals, students of higher education institutions.*

УДК 378.018.43:004.7

І. О. Зайцева

Сумський державний університет

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧІ ВМІННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ОСНОВА ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті окреслено наукові підходи до визначення професійно-творчих умінь як основи професійної компетентності майбутнього педагога, показано актуальність вивчення даного феномену. Виявлено нові кваліфікаційні характеристики професійних умінь творчого характеру як показника готовності до професії сучасного педагога. Розглядаються умови ефективного формування професійних компетентностей майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: *професійна компетентність, уміння, професійно-творчі вміння, формування, сучасні педагоги, майбутні фахівці, умови, дистанційне навчання.*

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти зазнає суттєвих перетворень: змінюються освітні стандарти, вводяться нові навчальні дисципліни; здійснюється підготовка за новими спеціальностями; відбувається багаторівнева підготовка фахівців (бакалавр – магістр – доктор); навчальна діяльність студентів професійно та творчо спрямована – від інформаційно-репродуктивної до евристично-творчої діяльності з використанням дистанційних технологій; відбувається інтеграція дисципліни «іноземна мова» з профільючими предметами.

Успіх зазначених змін безпосередньо залежить від працівників освітньої галузі, бо саме від професійної компетентності педагога залежить формування конкурентоздатності, ключових компетентностей студентів, їх спроможності ввійти у світовий глобальний простір. Реформування освіти змінює освітні функції педагога, відповідно зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня його професіоналізму. Сучасного педагога повинні відрізняти позитивна мотивація діяльності, рефлексивні здібності, вміння самостійної дослідницької та наукової діяльності за фахом, творча активність у професійній сфері. Тому варто уточнити сутність і структуру професійної компетентності майбутніх учителів та її основу – професійно-творчі вміння, виявити інноваційні способи й засоби освіти, до яких безумовно належить дистанційне навчання, що сприяють становленню професійних умінь творчого характеру.

Аналіз актуальних досліджень. Професійна компетентність сучасного вчителя відіграє провідну роль у педагогічній діяльності. Тому проблема професійної компетентності майбутніх педагогів перебуває в центрі уваги дослідників. Аналіз наукових психолого-педагогічних праць свідчить, що проблемі формування професійно-творчих умінь як основи професійної компетентності присвячені дослідження низки вітчизняних і зарубіжних науковців. Проблемі компетентності фахівців присвятили свої роботи В. Сластьонін, Н. Кузьміна, А. Маркова, Дж. Равен, Е. Зеєр, І. Зязюн.

Питання формування й розвитку професійних і професійно-творчих умінь і навичок досліджували І. Проценко, Є. Бойко, С. Гончаренко, В. Орлов, К. Платонов, Г. Селевко, Н. Яковлева, О. Кривонос та інші.

У проведеному дослідженні виявлено, що питання сутності, змісту та структури професійних компетентностей і їх формування у студентів гуманітарного профілю з використанням інноваційних освітніх технологій, зокрема дистанційного навчання, залишаються недостатньо висвітленими. При цьому науковці спільні в тому, що ключовими категоріями поняття «компетентність» є професійні знання й вміння педагога.

У зв'язку з цим **мета статті** полягає у визначенні сутності понять «компетентність», «професійна компетентність», «професійно-творчі вміння» студентів гуманітарного профілю навчання та з'ясуванні умов їх успішного формування, зокрема в дистанційному навчанні.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в науці відсутній однозначний підхід до визначення понять «компетентність», «професійна компетентність». Аналіз наукової літератури з дослідження сутності професійної компетентності свідчить про існування різних наукових підходів щодо її тлумачення.

У загальному розумінні поняття «компетентність» трактується як обізнаність, професійні знання й уміння. В. Маслов визначає компетентність як готовність на професійному рівні виконувати свої посадові обов'язки відповідно до вимог і стандартів. Дж. Равен розглядає компетентність як специфічну здатність ефективного виконання певних дій у конкретній професійній сфері [13, 30]. Дослідниця Т. Волобуєва професійну компетентність визначає як сукупність знань і вмінь, професійно значущих особистих якостей [2, 6–7].

У роботах В. Сластьоніна, А. Міщенко, І. Ісаєва, Є. Шиянова професійна компетентність педагога являє собою «єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності й характеризує його професіоналізм», при цьому основу структури компетентності вчителя складають педагогічні вміння, що характеризують цю готовність [9]. О. Брискіна розкриває структуру професійної компетентності через педагогічні вміння, а саме: аналітичні, гностичні, мобілізаційні, інформаційні, орієнтаційні та комунікативні [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив різне тлумачення науковцями понять «уміння», «професійні вміння», «професійно-творчі вміння».

Психологи вважають, що «вміння – це використання суб'єктом наявних знань і навичок для вибору та здійснення прийомів дії відповідно до поставленої мети...; сформоване вміння може стати власністю особистості й умовою набуття нових знань, умінь і навичок, тобто показником інтелектуального розвитку особистості. Уміння є найважливішим засобом успішної діяльності, показником професійної майстерності людини» [3, 29].

У педагогічній науці «вміння» трактуються як здатність (В. Онищук), спосіб виконання (С. Гончаренко, І. Лернер), дія (Н. Баранник), можливість особистості (А. Усова, А. Бобров).

Вважаємо суттєвим досягненням психолого-педагогічної науки її висновки щодо необхідності реалізації особистісного підходу до формування професійно-творчих здібностей і вмінь майбутніх фахівців. Творчий процес невіддільний від особистості, а творчі здібності розвиваються в діяльності, яка потребує навчальної та професійної творчості. На думку М. Скаткіна, творча діяльність – це завжди створення нового на основі перетворення пізнаного: нового результату або оригінальних шляхів і методів його отримання [11, 15].

Формування творчої спрямованості майбутніх фахівців відбувається паралельно з формуванням їх професійної спрямованості. Досліджуючи професійну спрямованість, В. Сластьонін підкреслював, що інтерес до майбутньої професії, прагнення до оволодіння необхідними для цього знаннями й уміннями є основою професійної спрямованості. У процесі формування професійної спрямованості студента вищої школи необхідно враховувати мотиваційний фактор як прагнення до самовираження та творчої самореалізації у професії.

Виявлено, що існують різні точки зору щодо тлумачення професійних умінь майбутнього фахівця. Н. Кузьміна вважає, що це «новий сплав» знань, навичок, цілеспрямованості та творчих можливостей фахівця [8, 288]. В. Загвязинський, Н. Кузьміна та О. Щербаков ототожнюють компоненти професійної діяльності з відповідними вміннями: конструктивними, організаторськими, комунікативними, гностичними, інформаційними, розвивальними. Л. Хомич також пропонує класифікацію професійних умінь за видами діяльності: діагностичні, прогностичні, організаційні, комунікативні, аналітичні [4, 17]. Т. Гущина підкреслює, що значимою характеристикою професійної діяльності особистості є професійно-творчі вміння, які є фактором створення нового в професійній діяльності. Професійно-творчі вміння можуть формуватися тільки у творчій навчальній діяльності, яка включає і евристичну, і дослідницьку діяльність [3, 18].

В основі формування професійно-творчих умінь студента лежать дві категорії: «творчість» і «діяльність». На нашу думку, сформовані професійно-творчі вміння студента-філолога є його власним особистісно значущим творчим продуктом.

Важливо зауважити, що структура професійної компетентності майбутнього вчителя може бути розкрита саме через його професійно-творчі вміння. Науковці у своїх дослідженнях пропонують різні класифікації професійної компетентності, але незалежно від форм діяльності викладача компетентність у кожній із них складається з двох основних компонентів: 1) системи знань, яка визначає теоретичну готовність викладача; 2) системи умінь і навичок, що становить основу практичної готовності викладача до здійснення професійної діяльності.

На основі аналізу проведених досліджень ми визначаємо професійно-творчі вміння студентів філологічних спеціальностей як їхню практичну здатність до певних видів педагогічної діяльності.

Відповідно до цього ми виокремлюємо такі професійно-творчі вміння: 1) діагностичні: вміння здійснювати критичний аналіз та оцінку професійної ситуації; 2) прогностичні: вміння формулювати професійно-творчу задачу, відштовхуючись від конкретної педагогічної ситуації; 3) організаційні: вміння проявити творчу й виконавчу ініціативність, самостійність, організувати творчу життєдіяльність учнівського колективу;

4) дидактичні: вміння передавати знання іншим, використати інноваційні дидактичні можливості застосованих педагогічних технологій, реалізувати основні дидактичні принципи.

З нашої точки зору, для поступового, поетапного формування професійно-творчих умінь студентів-філологів необхідно організувати пізнавально-творчу, евристичну діяльність майбутніх педагогів з метою розвитку їх творчих здібностей, необхідних у професійній роботі.

Ми виділяємо основні дидактичні чинники організації процесу формування професійно-творчих умінь студентів філологічних спеціальностей: 1) використання інноваційних можливостей дистанційного навчання; 2) створення творчо-орієнтованої мотиваційної сфери професійної діяльності як студентів, так і викладачів; 3) організація пізнавальної творчої взаємодії студентів-гуманітаріїв як застосування механізмів евристичної діяльності; 4) компетентна педагогічна діагностика готовності студентів до професійно-творчої діяльності.

Комплексне застосування в навчальному процесі, зокрема з іноземної мови, технологій дистанційного навчання дозволяє створити у студентів позитивну мотивацію ведення навчальної та дослідної діяльності зі спеціальності, розкрити їх творчий потенціал і стимулювати творчу активність, створити умови іншомовного особистісно-орієнтованого професійно-спрямованого спілкування майбутніх учителів зі спеціальності за умов проблемності навчання, сформуванню у студентів професійно-творчі вміння як компонент їх фахового становлення.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проаналізувавши сутність і структуру професійної компетентності, можна зробити висновок, що вона є важливим показником професійного розвитку кожного педагога.

Професійна компетентність майбутніх учителів формується як результат розвитку професійних якостей особистості: логічного мислення, комунікабельності, уваги, організованості. Професійна компетентність сучасного фахівця визначається не лише знаннями та вміннями, а й здатністю до розвитку свого творчого потенціалу.

Професійно-творчі вміння є проявом професійно-творчої самореалізації спеціаліста, основою його фахової компетентності, засобом реалізації творчих здібностей особистості й умовою їх подальшого розвитку. Професійно-творчі вміння формуються як важливе особистісне надбання майбутніх фахівців переважно в пізнавально-творчій навчальній діяльності. Єдність теоретичної та практичної пізнавально-творчої діяльності й особистісно-діяльнісного підходу до процесу навчання передбачає, що формування професійно-творчих умінь майбутнього фахівця може здійснюватися поетапно тільки з використанням інноваційних педагогічних технологій, зокрема дистанційного навчання. Використання сучасних

технологій дистанційного навчання в освітній системі університету забезпечує успішне формування основних професійних компетентностей майбутніх фахівців, якщо створити для цього необхідні дидактичні умови: 1) забезпечити педагогічну готовність викладача до застосування сучасних методів і засобів дистанційного навчання у формуванні вмінь професійно-творчого характеру; 2) реалізувати евристичну діяльність студентів, спрямовану на самостійне створення особистісно-значимого освітнього продукту; 3) застосувати в пізнавально-творчій діяльності студентів необхідний діагностичний інструментарій.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків у контексті визначеної проблематики вважаємо експериментальну перевірку комплексу виокремлених педагогічних умов для формування професійно-творчих умінь студентів як важливих елементів професійної компетентності майбутнього фахівця в дистанційному навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брыскина О. Ф. Интернет и профессиональная компетентность педагога [Электронный ресурс] / О. Ф. Брыскина. – Режим доступа : http://vio.fio.ru/vio_10/resource/Print/art_1_21.htm.
2. Волобуева Т. Б. Методологическая компетентность учителя (учебник педагога-исследователя) : методическое пособие / Т. Б. Волобуева. – Донецк : Каштан, 2007. – 206 с.
3. Гущина Т. Н. Формирование методической компетентности педагогических работников учреждений дополнительного образования детей в процессе повышения квалификации : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Т. Н. Гущина. – Ярославль, 2001. – 22 с.
4. Дидактика современной школы : пособие для учителей / под ред. В. А. Онищука. – К. : Рад. школа, 1987. – 351 с.
5. Дружинина В. Н. Развитие и диагностика способностей / В. Н. Дружинина, В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1991. – 181 с.
6. Кривонос О. Б. Професійно-творчі вміння педагога і шляхи їх формування : [монографія] / О. Б. Кривонос. – Суми : Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, 2010. – 163 с.
7. Милерян Е. А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений / Е. А. Милерян. – М. : Педагогика, 1973. – 297 с.
8. Основы вузовской педагогики : учеб. пособие / [Отв. ред. Н.В. Кузьмина]. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1972. – 311 с.
9. Педагогика : учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 1998. – 512 с.
10. Платонов К. К. Проблема способностей / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.
11. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований: в помощь начинающему исследователю / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1986. – 152 с.
12. Шадриков В. Д. Способности человека / В. Д. Шадриков. – М. : Ин-т практ. психологии ; Воронеж : НПО «Модэк», 1997. – 285 с.
13. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Равен Дж. – М. : Когито-Центр, 2002.

РЕЗЮМЕ

Зайцева И. А. Профессионально-творческие умения будущих педагогов как основа их профессиональной компетентности.

В статье обозначены научные подходы к определению профессионально-творческих умений как основы профессиональной компетентности будущего педагога, показана актуальность изучения данного феномена. Выявлены новые квалификационные характеристики профессиональных умений творческого характера как показателя готовности к профессии современного педагога. Рассматриваются условия эффективного формирования профессиональных компетентностей будущих учителей в условиях дистанционного обучения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, умение, профессионально-творческие умения, формирование, современные педагоги, будущие специалисты, условия, дистанционное обучение.

SUMMARY

Zaitseva I. Professional and creative skills of the future teachers as the basis of their professional competence.

In the article the scientific approaches to the definition of professional and creative skills as the basis of professional competence of a future teacher are denoted, the relevance of the study of this phenomenon is pointed out. It is identified new qualifications of professional skills of creative nature as an indicator of readiness for the profession of a modern teacher. It is considered the conditions of effective formation of professional competencies of future teachers in distance learning.

In our research the following professional and creative skills are singled out: 1) diagnostic: the ability to perform critical analysis and evaluation of the professional situation and results of the activity; 2) prognostic: the ability to formulate a professional problem, purpose and professional creative tasks that need to be solved to achieve a result-goal; 3) organizational: the ability to demonstrate creative and executive leadership, to organize the creative life activity of collectives; 4) didactic: the ability to transfer knowledge to others, use innovative teaching opportunities of applied educational technology and realize the basic teaching principles.

It is determined that the professional and creative skills are the basis of professional competence and means of creative abilities realization. In order to succeed in their formation in distance learning the basic conditions are singled out: 1) willingness of teachers to use innovative distance learning opportunities; 2) organization of cognitive and creative dialogue interaction of students with the teacher by means of distance learning; 3) competent pedagogical diagnostics of the products of students' professional and creative activity.

Based on the analysis of general and methodological literature the essence and didactic possibilities of distance learning are determined – interaction between the teacher and the student in a specific educational environment via telecommunication technologies.

With the use of modern technology of distance and heuristic learning in the university education system is provided the successful formation of basic professional and creative skills of future specialists.

In the article the system of principles of distance learning is presented, that provides the formation of professional and creative skills of future specialists.

Key words: professional competence, competence, professional-creative skills, formation, modern teachers, future specialists, conditions, e-learning